

dela v tujini (občasno opravljajo ankete med občasno doma prisotnimi člani "zdomskih" družin)

● na Oddelkih za prihodke občanov (davčni upravi) posameznih občinskih skupnosti (ki spremljajo gradbeno dejavnost in gospodarske rezultate vračajočih se delavcev);

● na Oddelkih za urbanizem, Geodetski upravi in Katastru (kjer naj bi se namembnost posameznega zemljišča ob spremembah registrirala).

Obsežna anketa, ki jo je v sedemdesetih letih med zdomci izvedla Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo (vodja projekta: prof. dr. Niko Toš) lahko služi kot osnova za geografski vprašalnik. Krajše vprašalnike, ki so služili kot dopolnilo obsežnejšim socialnogeografskim anketam je pripravil tudi Inštitut za geografijo Univerze v sodelovanju z avtorjem tega prispevka.

Kartiranje območij, v katerih smo zasledili intenzivnejše odseljevanje ali priseljevanje "zdomcev" opravimo na karti 1:5000 in posebej vnašamo spremembe, ki so nastale po letu 1960. Z analizo lastniških odnosov (lastništvo parcel) prenešenih na karto nato sklepamo o

transformaciji pokrajine tudi pod vplivom začasnega zaposlovanja v tujino.

Baučič, Radnici u inozemstvu prema popisu stanovništva Jugoslavije 1971, "Migracije radnika", knjiga 4, Zagreb, 1973.

Gosar, A., Začasno zaposlovanje iz SRS v tujini, Geografski vestnik LI, Ljubljana, 1978.

Gosar, A., Zdomstvo in preobrazba podeželske krajine, Geografski obzornik 34/2, Ljubljana 1987.

Klemenčič, V., Sezonska in začasna zaposlitev prebivalstva Slovenije v luči socialnega, ekonomskega in regionalnega razvoja, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana, 1970.

Klinar, Mednarodne migracije, Obzorja, Maribor, 1976.

Olas, L., Vpliv migracij na socialni in prostorski razvoj Prekmurja, Geografski simpozij v SV Sloveniji, Geographica Slovenica, Maribor 1973.

Pak, M., Migracije: Vodnik po razstavi, Inštitut za geografijo Univerze, Ljubljana, 1979.

Raziskovalni inštitut FSPN, Slovenci v Nemčiji, Migracije, Bilten 8, Ljubljana, 1975.

SOCIALNO-GEOGRAFSKA PROUČEVANJA NASELIJ

(smiselno predvsem za ruralna naselja)

Metka Špecs*

V zadnjih dveh desetletjih sledimo hitri preobrazbi slovenskih naselij, njena intenzivnost pa se stopnjuje z bližino zaposlitvenih mest, prometnih poti, rekreativnoturističnim

potencialom naselja oziroma njegove okolice. Preobrazba naselij se odraža tako v zunanjem izgledu - adaptacije hiš, številne novogradnje, spreminjanja gospodarskih poslopij v garaže ali delavnice, kot v socialnoekonomski strukturi gospodinjstev, ko se povečuje delež mešanih in čistih delavskih gospodinjstev, v izobrazbeni,

*, mag., Inštitut za geografijo Univerze L. Kardelja, Trg francoske revolucije 7, Ljubljana

kvalifikacijski strukturi prebivalstva itd.

Predlagamo, da za proučevanje oziroma terensko delo izberete:

a. manjša naselja, do 100 gospodinjstev in z anketo zajamete vsa gospodinjstva

b. če je naselje večje pa se je potrebno odločiti za smislen vzorec tako, da se anketirajo gospodinjstva v vseh delih naselja (staro vaško jedro, povojni del naselja, najnovejši deli, del naselja oziroma gospodinjstva, ki se ukvarjajo s kmetijstvom in čista delavska gospodinjstva...)

Z anketiranjem gospodinjstev ugotavljamo:

● starostno strukturo prebivalstva (prebivalstvo združiti v starostne razrede po 5 oziroma 10 let na starostno piramido ali razrede po aktivnosti prebivalstva:

a. predšolski otroci, b. šolajoči, c. zaposleni po razredih 20-40 let, 40-60 let, upokojeni)

● kraj rojstva vseh članov gospodinjstva (za alohtone - priseljene tudi čas in vzrok priselitve)

● izobrazbena struktura prebivalstva,

● zaposleni, kraj zaposlitve oz. delovna organizacija

● šolajoči, kraj in vrsta šole, ki jo obiskujejo

● podatki o odseljenih članih iz anketiranega gospodinjstva (njihova starost, poklic, vzrok za odselitev in kam so se preselili)

● za dnevne migrante (delavce in učence, ki hodijo dnevno v druge kraje) je zanimivo ugotoviti tudi s katerimi prevoznimi sredstvi hodijo na delo in koliko časa porabijo za pot.

Pri anketiranju kmečkih in mešanih gospodinjstev je potrebno izvedeti tudi:

● velikost posesti

● velikost obdelovalnih površin

● razdrobljenost posesti (število parcel)

● tip proizvodnje

● mehanizacija

● sodelovanje z zadrugo

● spremembe v izrabi zemlje v zadnjih 10. letih

● kolobarjenje

● oddaljenost parcel od domačije

● živina (število posameznih vrst živine)

● prodaja kmetijskih produktov

● nasledniki na kmetiji

● uporaba umetnih gnojil in pesticidov

● opuščanje obdelovalnih površin:

vzroki za opuščanje

oddaljenost opuščenih parcel naklon strmine, kjer ležijo opuščene kmetije (možna uporaba naklonmera).

Vzporedno z anketiranjem lahko na karti 1 : 5.000 ali 1 : 2880 (dobijo se na Katastru ali Geodetski upravi) kartiramo in vrisujemo osnovne karakteristike stanovanjskih zgradb:

● starost hiše

● vrsta hiše

● adaptacije

● opremljenost.

Dijakom priporočamo, da naredijo tudi primerjavo podatkov o stanovanjskih zgradbah s podatki o socialno-ekonomski strukturi gospodinjstev.

Zanimivo je tudi kartiranje izrabe zemlje po kategorijah (njiva, travnik, gozd, pašnik,...) ali po kulturah (pšenica, krompir, travnik,...) za vsako parcelo posebej. Za dijake, ki prvič kartirajo, predstavlja glavno težavo orientacija na terenu, zato predlagamo, da prvo orientacijo in terensko delo opravijo skupaj z mentorji. Za kartiranje se praviloma uporabljajo katastrske karte v merilu 1 : 2880 (Geodetska uprava). Terensko kartiranje zahteva precej časa, zato predlagamo, da pri večjih katastrskih občinah dijaki kartirajo le okolico proučevanega naselja.

Ob analizi zbranih podatkov predlagamo, da dijaki narišejo tudi nekaj grafikonov, diagramov, starostne piramide, pri kartiranju stanovanjskih zgradb lahko posamezne kategorije označijo z različnimi znaki ali barvami, pri izdelavi kart po kartiranju izrabe zemlje pa naj uporabljajo že določene barve:

a. kartiranje po kategorijah:

njive - rjava,
travniki - svetlo zelena,
gozd - temno zelena,
pašnik - oranžno,
vrtovi - rjavo,
sadovnjak - temno rdeč,
vinograd - vijolična,

močvirje, ribnik - modra,
neproduktivna tla - sivo,
zazidane površine - rdeče (svetlo)

b. pri kartiranju po kategorijah ostanejo vse barve enake, le pri njivah naj dijaki sami izberejo različne barve glede na to kaj raste na kartirani njivi.

KAJ NAM LAHKO DANES POVEDO STARI ZEMLJEVIDI?

Bibijana Mihevc*

Če pregledujemo gradivo, ki ga danes hranimo v Sloveniji, najdemo v mnogih arhivih, knjižnicah, muzejih... med ostalim gradivom bogate zbirke historičnega kartografskega gradiva. Že bežen pregled zemljevidov 16., 17. in 18. stoletja nam potrdi domnevo, da gre za gradivo, ki je v primerjavi z današnjim kartografskim gradivom veliko manj natančno, a kljub temu vir različnih zanimivih in uporabnih podatkov.

Žal je v naši literaturi ta del kulturne dediščine še veliko premalo predstavljen in obdelan, zlasti z vidika gradiva, ki ga hranimo v naših ustanovah in privatnih zbirkah. Med domačo literaturo je prav gotovo doslej najobširnejše tovrstno delo knjiga Branka Korošca - Naš prostor v času in projekciji, ki je bila izdana leta 1979 v Ljubljani. Avtor nam podaja oris razvoja zemljemerstva in kartografije v naših krajih od najstarejših kartografskih prikazov do danes. V določeni meri, pa je vrzel zapolnjena ob pregledu tuje literature (nemške in v zadnjem času italijanske).

Najstarejše karte, ki jih hranimo v naših ustanovah, so nastale v 16. stoletju. To so dela, za katera rečemo, da so prava zmes znanosti in umetnosti tedanjega časa. Kljub veliki nenatančnosti v primerjavi z današnjimi kartografskimi prikazi, so nam lahko osnova za raziskovalno delo. Npr.: v kartografski zbirki knjižnice, muzeja ali v privatni kartografski zbirki poiščemo zemljevide določenega obdobja in ugotavljamo razlike v načinu prikazovanja določenega ozemlja. Tu ne gre samo za iskanje napak v orientaciji, razmerjih, lokacijah posameznih krajev, pravilnem prikazu rečnih tokov itd., ampak tudi za primerjavo različnih kartografskih tehnik pri prikazovanju nekega ozemlja v različnih časovnih obdobjih. Tu mislimo v glavnem na način prikazovanja reliefa (od krtin, lehmannovih črtic, do senčenja in izohips), uporabo različnih kartografskih znakov za prikazovanje naselij, vegetacije itd. Zanimiva je tudi dodatna "oprema" kart v obliki različnih ilustracij, ki so dodane kartam tega časa. V glavnem te ilustracije predstavljajo neko dodatno vsebino, posebej značilno za prikazano ozemlje (npr. vedute posameznih mest, fužinarstvo, gorski prelazi itd.)

*: Inštitut za geografijo Univerze L. Kardelja, Trg francoske revolucije 7, 61000 Ljubljana.